

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

(повне найменування вищого навчального закладу)

Кафедра Українознавства та загальної мовної підготовки

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Ректор (перший проректор)

“ _____ ” _____ 2023 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Історія, культура та ідентичність України

(код і назва навчальної дисципліни)

спеціальність _____

(код і назва спеціальності)

спеціалізація _____

(назва спеціалізації)

інститут, факультет _____

(назва інституту, факультету)

мова навчання державна

Робоча програма з дисципліни

«Історія, культура та ідентичність України»

(назва навчальної дисципліни)

для студентів спеціальності _____

освітня програма (спеціалізація) _____

(назва спеціалізації)

„31” липня, 2023 року - 20 с.

Розробники: к.і.н., доц. Чоп В.М., к.і.н., доц. Спудка І.М.

(вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри українознавства та ЗМП

Протокол від 31.07.2023 року № 1

Завідувач кафедри українознавства та ЗМП _____

(підпис)

(Георгій ШАПОВАЛОВ)

(прізвище та ініціали)

31 липня 2023 року

Схвалено НМ К факультету

(шифр, назва)

Протокол від “ ____ ” _____ 2023 року № ____

“ ____ ” _____ 2023 року

Голова НМК _____

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Узгоджено групою забезпечення освітньої програми*

“ ____ ” _____ 2023 року Керівник групи _____

(підпис)

(прізвище та ініціали)

_____ 2023 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань –	Вибіркова	
	Напрям підготовки: ____		
Модулів – 2	Спеціальність:	Рік підготовки:	
		2-й	2-й
		Семестр	
Загальна кількість годин –90		3-4-й	3-4-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних –2 самостійної роботи студента –4		Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	14 год.
	Практичні, семінарські		
	14 год.		4 год.
	Лабораторні		
	– год.		– год.
	Самостійна робота		
	62 год.		92год.
	Індивідуальні завдання:		
		Вид контролю: залік	

Примітка:

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить: - для денної форми навчання – 30 % до 70 %;

- для заочної форми навчання –6 % до 94 %.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: надати студентам загальні поняття ідентичності та засад її формування, знання у сфері історії та культури України як складової загальноєвропейського історичного та цивілізаційного простору в умовах європейської інтеграції та глобалізації; вміння описувати та аналізувати феномени української історії, культури та ідентичності засобами академічного письма; здатність до критичного мислення, вміння застосовувати елементи критичного мислення у процесі навчання та професійної діяльності, а також сформувати у студентів здатність до науково обґрунтованої самоідентифікації в національному, політичному, світоглядному та етнічному аспектах.

Завдання:

- розуміти національну ідентичність як соціокультурний феномен;
- сформувати системні загальні знання з історії та культури України;
- з'ясувати місце і роль історичних та культурологічних наук в структурі людської життєдіяльності;
- вивчити досвід поколінь та історичні уроки розвитку суспільства, людини, держави;
- сприяти виробленню високих гуманістичних, духовно-культурних ідеалів, морально-етичних та естетичних критеріїв і принципів життєдіяльності;
- розуміти цінність і необхідність збереження історичного і культурного доробку української нації та базові засади її ідентичності.

ЗК. Здатність аналізувати природу формування на власному ґрунті в об'єктивно існуючій реальності сукупності нації і суспільства, її політичної організації, духовних і матеріальних цінностей, створених упродовж безперервної історії – від найдавніших часів до сучасності, розуміти етнологічні типології форм української ідентичності в контексті його етногенезу, релігійних вірувань, зародження агрокультурного суспільства, економічного та поведінкового менталітету українців, здатність до самоідентифікації в політичному, культурному та національному аспектах буття.

ПРН. Розуміти самотність українського народу, його ментальність і культурно-духовні цінності у сучасному геополітичному просторі як невід'ємної складової європейської ідентичності, формувати бачення взаємозв'язку відновлення незалежності України, пострадянських трансформацій та євроінтеграційних процесів з еволюцією української ідентичності, розкривати форми самозахисту і спротиву російській агресії та парадигмі «руського миру», усвідомлювати, сприяти розумінню процесу тяглості формування української ідентичності від княжих часів через добу Просвітництва і Модерну до державотворчих процесів ХХ ст., визначати у ментально-цивілізаційному виборі українського народу місце ідеї соборності.

3. Програма навчальної дисципліни

Модуль 1. Від найдавніших часів до початку національного відродження.

Тема № 1. Вступ до курсу. Найдавніші часи, витоки української культури та ідентичності.

Проблема ідентичності в історії соціально-філософської думки. Ідентичність: поняття, форми і моделі. Феномен української ідентичності в сучасному соціально-гуманітарному дискурсі. Структура ідентичності індивідуума. Чинники та механізми формування національної ідентичності. Кінцеві засади, ціннісні детермінанти та стратегії набуття культурної ідентичності. Етнокультурна та етнополітичні моделі ідентичності. Поняття “етногенезу”, “етносу”, “нації”. Атрибутні ознаки етносу. Основні етапи етногенезу українців. Концепції походження українців: “єдиної колиски”, автохтонності (Грушевського М.), безперервності (Пастернака Я.), незалежного розвитку окремих східнослов'янських народів (Дашкевича Я.). Механізм творення та структуроутворюючі елементи етносу.

Первісні люди на території України. Форми організації суспільства в палеоліті, проблема існування матриархату та його пережитків. «Неолітична революція» та її культурні досягнення. Трипільська цивілізація VI – III тис. до н.е. Економічне та культурне життя «трипільців». Проблема мовної та національної ідентичності «трипільців».

Наукові теорії та гіпотези щодо виникнення та генези найдавніших держав. Дискусія про часи формування державності на території України. Наслідки грецької культурної експансії серед місцевого варварського населення. Найважливіші культурні запозичення греко-римської культури в сучасній культурі України.

Розселення стародавніх східних слов'ян в епоху Великого переселення народів. Місце східних слов'ян в державних утвореннях готів та гуннів. Виникнення Антського племінного союзу (IV – VII ст.) – першої протодержави східних слов'ян. Особливості економіки східних слов'ян. «Київське князівство» Аскольда та Діра («Руський каганат»). Повсякденне життя і побут давніх слов'ян. Давньослов'янська етнічна релігія, світогляд та міфологія. Проблема неоязичництва в сучасній українській культурі. Мистецтво давніх слов'ян. Проблема появи давньослов'янської писемності. «Велесова книга» та суперечки щодо її автентичності.

Тема № 2. Русь-Україна (IX - перша половина XIII ст.): історія, культура, ідентичність.

Утворення ранньофеодальної давньослов'янської держави на території України. Теорії походження Київської Русі та спроби її критики в сучасній історіографії. Періодизація давньоруської державності. Зовнішня та внутрішня політика великих київських князів. Проблема воєнних і культурних контактів Русі з кочовниками південних степів.

Причини і етапи феодальної роздробленості Русі-України. Політична стабілізація суспільства за часів Володимира Мономаха та його сина Мстислава. Боротьба з феодальними усобицями. Зміцнення удільних князівств. Монголо-татарська навала 1238 - 1240 рр. Роль та місце Київської Русі в історичній долі українського народу. Етнонім «Україна» та його походження. Тризуб як родовий знак династії Рюриковичів, прототип державного гербу України.

Джерела формування культури Київської Русі. Особливості давньоруського мистецтва та його періодизація. Музика. Театральні видовища. Хрещення Русі и реформація культури. Монастирі. Писемність і літературна традиція. Освіта та наукові знання. Бібліотеки. Книжна справа та літописи. Ідея єдиної Русі як культурна парадигма («Слово о полку Ігоревім»). Давньоруська міська культура. Культова, оборонна та палацова архітектура. Софіївський собор, Десятинна церква, Золоті ворота. Іконопис, фрески та мозаїка. Внесок Ярослава Мудрого та інших князів Рюриковичів у розвиток давньоруської культури.

Соціальна, релігійно-династична та національна ідентичність в давньокиївські часи. Культурні ідентичності давньослов'янських племен та неслов'янських етносів Київської Русі. Ціннісні детермінанти давньоруської культурної ідентичності. Суперечності культурних ідентичностей в ранньофеодальному світі України: християни та язичники, родоплемінний устрій та феодальна держава, Русь-Україна та Великий степ.

Тема № 3. Чинники та механізми формування ранньомодерної національної ідентичності України (XIII –середина XVII ст.).

Утворення Галицько-Волинського князівства. Внутрішня і зовнішня політика князів династії Романовичів. «Королівство Руське» як одна із форм української державності.

Історико-культурне значення утворення Галицько-Волинської держави. Роль Данила Галицького в культурному піднесенні князівства. Літописання. Галицька архітектурна школа. Іконописні традиції ГВК.

Приєднання українських земель до складу Великого князівства Жмудського, Литовського та Руського. Політика великих литовських князів на українських землях. Український вплив на

політичне і суспільне життя ВКЛ. Боротьба за галицько-волинські землі між Польщею та Угорщиною. Передумови польсько-литовської інтеграції (Кревська унія 1385 р., ліквідація удільних князівств на Україні, Литовські статuti 1529, 1566 рр., Люблінська унія (1569 р.)). Брестська церковна унія 1596 р., її причини та наслідки. Національно-релігійна дискримінація українського населення. Становище православної церкви. Православні братства в Україні. Роль церкви у збереженні самобутності українського народу.

Розвиток української культури в XIV –XVII ст. та вплив на нього політичної ситуації. Суспільно-політичні умови формування «ренесансного» типу української культури. Зміна зовнішньополітичних обставин як профільний чинник трансформування української культури. Еволюція української скульптури і живопису в XIV-XVII ст. Вплив релігійного мистецтва на український живопис. Своєрідність української ікони. Діяльність культурно-освітніх осередків. Особливості функціонування братських шкіл. Розвиток науки, початок книгодрукування на території України. Полемічна література.

Етнічність українців. Етнічна та національна культура. Етнічна самосвідомість та національна ідея. Криза «руської», «православної» та релігійно-династичної ідентичностей в пізньосередньовічній Україні.

Тема № 4. Запорозька Січ. Феномен «запорозької» ідентичності (XV – середина XVII ст.).

Проблема виникнення українського козацтва у вітчизняній та зарубіжній історіографії. Причини, джерела зародження та генези українського козацтва. Українське козацтво - унікальне явище світової історії. Зміцнення козацтва у II пол. XVI ст. Феномен козацької демократії.

Збройні сили та засоби Вольностей Війська Запорозького. Військове мистецтво козаків. Реєстрове козацтво. Перетворення козацтва на провідну суспільно-політичну силу України I пол. XVII ст. Боротьба козацтва проти турецько-татарської агресії на українські землі та польсько-шляхетської експансії. Видатні козацькі гетьмани другої половини XVI - XVII ст. Ідея автономії запорозьких земель. “Ординація Запорозького реєстрового війська” (1638 р.). Період “золотого спокою”.

Витоки козацької культури та проблема синкретизму козацької культури. Особливості козацької етнопедагогіки. Мілітарна культура українського козацтва. Поява та генеза запорозького характерства. Козацьке літописання. Церковний устрій Вольностей Війська Запорозького. Стосунки запорозького козацтва з київської митрополією. Петро Могила та початки вищої української освіти. Посилення кріпосного гніту та національно - релігійного гноблення. “Статті для заспокоєння руського народу” (1632 р.).

Особливості станової та релігійно-конфесійної ідентичності населення середньовічної України. Початок розвитку ранньомодерної моделі ідентичності в Україні. Національна ідентичність козацької епохи як соціокультурний феномен. Ідентичність як сфера сакрального в культурі козацької доби.

Тема № 5. Українська козацька держава /Військо Запорозьке/ (1648 – 1676 рр.) та остаточне утвердження в Україні ранньомодерної моделі ідентичності.

Початок Національної революції: причини, рушійні сили, характер, хронологічні межі, періодизація. Основні концепції періодизації Визвольної війни. Зародження ідеї автономії козацтва.

Виникнення ідеї створення національної держави на початковому етапі української революції. Розробка Б. Хмельницьким принципів української державної ідеї: право українського народу створити незалежну, соборну державу, спадкоємицю Київської Русі. Основні угоди упродовж 1648 – 1654 рр. Молдавські походи Б. Хмельницького.

Пошук союзників у боротьбі з Річчю Посполитою. „Березневі статті” (1654 р.) та їх значення. Реалізація ідеї спадковості гетьманської влади. Завершальний етап Визвольної війни. Воєнні дії в 1654 – 1657 рр.

Образ Б. Хмельницького та його соратників у творах народної культури: думах, піснях, казках, переказах, народних оповіданнях. Шкільництво та освіта козацької України часів Б. Хмельницького. Православна церква України в роки Національної революції. Описи побутової культури України часів Хмельниччини у творах П. Алепського та інших авторів-сучасників.

«Козацька» ідентичність та «козацька нація». Поняття нації як визначальна детермінанта ідентифікаційного дискурсу. Початок формування української політичної нації – визначальної засади формування української ідентичності.

Тема № 6. Українські козацькі автономії XVII – XVIII ст.

Громадянська війна в українському суспільстві по смерті Б.Хмельницького /«Руїна»/. Основні напрями внутрішньої та зовнішньої політики І. Виговського. Укладення Гадяцької угоди (1658 р.). Перехід булави до Ю. Хмельницького. Переяславський договір (1659 р.). Чуднівська угода з Польщею (1660 р.). Розкол України на два гетьманати. Правління гетьманів Лівобережної та Правобережної України. Міжнародні договори щодо поділу українських земель: Андрусівське перемир'я 1667 р., Бучацька угода (1672 р.), Бахчисарайський мир, “Трактат про вічний мир” (1686 р.) – остаточний поділ України.

Адміністративно-політичний устрій Лівобережжя (Гетьманщина, Слобожанщина, Запорозжя). Стабілізація політичного життя в Україні в кінці XVIII ст. Участь України у Північній війні (1700 – 1721 рр.).

Пилип Орлик - гетьман у вигнанні. Конституція П.Орлика (1710 р.). Доля запорозького козацтва після 1709 р. Наступ на автономні права України в першій половині XVIII ст.: І. Гетьман І. Скоропадський, П. Полуботок, Перша малоросійська колегія, Д. Апостол, «Правління гетьманського уряду», К. Розумовський.

Українська політика Катерини II щодо ліквідації решток автономії України Історичне значення Гетьманщини.

Доба українського бароко. Формування нового ідеалу людини – «людина національна». Інтерпретація бароко як національно-органічного стилю в українській культурі. Напрямки розвитку архітектури: єзуїтське бароко, перехідний стиль, козацьке бароко. Бароко в літературі, скульптурі та живописі. Формування національної української культури бароко як стильова домінанта епохи. Розвиток барокової поезії, церковної музики. Культурологічна і просвітницька діяльність Івана Мазепи. Культура і мистецтво в Україні XVIII ст.

Колонізація Кубані українськими козаками. «Чорноморське козаке військо». Азовське козаке військо (1829 – 1864 рр.). Історія козачого стану в Україні в XIX – на початку XX ст. Суперечності культурних ідентичностей в козацьку епоху: католики і православні, козаки і податні стани, Європа та ісламський світ.

Тема № 7. «Імперський період» в історії України. Початки українського національного відродження. Вплив українського менталітету на процес набуття української ідентичності.

Поділ українських земель між двома імперіями у результаті трьох поділів Польщі. Адміністративно-політичний устрій та екстериторіальна політика австрійського уряду щодо українців. "Руська трійця". Австрійська революція 1848 р. Головна Руська Рада.

Особливості перебування Наддніпрянської України під владою Російської імперії. Адміністративний устрій: губернії, генерал-губернаторства, повіти. Посилення панщини. Закріпачення селян Південної України (1796 р.). Рекрутська повинність. Селянські повстання. У. Кармелюк. Реформа управління державними селянами. Інвентарна реформа на Правобережжі.

Участь українців у російсько-турецьких війнах XVIII – XIX ст. Участь Росії в антифранцузьких коаліціях. Українські землі в планах Наполеона I. Політика царизму на збереження кріпосництва. Аракчєєвщина. Початок українського національного відродження. Північне і Південне Товариства декабристів. Повстання 14 грудня 1825 р. та повстання

Чернігівського полку. Вплив польського повстання 1830-1831 рр. на Україну. Кирило-Мефодіївське товариство.

Вплив Просвітництва на культуру України. Основні риси культури першої половини XIX ст. Ідейний пошук романтизму, індивідуалізму в художній культурі. Типи навчальних закладів. Наука, філософська думки. Розвиток історичної науки та фольклорні дослідження. «Історія Русів». Зв'язок народного та професійного мистецтва. Життя і діяльність Т. Шевченка.

Вплив українського менталітету на процес набуття української ідентичності. З історії формування поняття «менталітет» /«національний характер»/. Національний/етнічний характер, психічний склад нації, ментальність: співвідношення понять. Чинники, які впливають на формування рис національного характеру: генетичний, географічний, історичний, суспільний, культурний. Стійкість та мінливість рис національного характеру. Етнічні стереотипи. Основні підходи до розуміння менталітету. Фактори формування психотипу етносу: природно-географічні, іноетнічні впливи, соціальні (різні форми суспільного устрою), геополітичні. Психологічний склад етносу. Зміст етнічної ментальності: характерні особливості світосприйняття; моральні вимоги, норми та цінності; переважаючі життєві настрої; у типи характеру; форми взаємин; у ставленні до праці та організації побуту. Ментальні структури та механізми створення національного ідеалу (антеїзм, кордоцентризм, індивідуалізм, ірраціоналізм, екзистенціалізм у їх співвідношенні).

Модуль 2. Від культурно-просвітницького етапу національного відродження до сучасності.

Тема № 8. Національне відродження України: від культурно-просвітницького до політичного етапу (II пол. XIX – поч. XX ст.)

Криза самодержавно-кріпосницької системи в Росії. Культурно-просвітницький етап національного руху. Громадівський рух і посилення репресій з боку царизму. Скасування кріпосного права. Буржуазні реформи 60-70-х рр.: аграрна, земська, міська, судова, військова, шкільна, цензурна, їх значення. Завершення промислового перевороту. Особливості національно-визвольного руху в Галичині.

Політизація українського національного руху. Поява українських національних партій в Західній Україні на Наддніпрянщині. Українське питання під час революції 1905 –1907 рр. Посилення національного гніту. Столипінська аграрна реформа. Україна в роки Першої Світової війни (1914 – 1917 рр.).

Соціальні протиріччя XIX – XX ст. в культурі. Література кінця XIX ст. Початок науково-технічної революції. Культурологічний зміст великих наукових відкриттів XIX ст.

Українська культура в другій пол. XIX – поч. XX ст. Роль українського мистецтва у боротьбі зі зросійщенням України. Освіта і наука. Особливості літературного процесу. Розвиток українського театрального мистецтва. Музичне мистецтво. Основні естетичні принципи модернізму. Український авангард 1900 –1910 рр. Групи «Молода Муза» (Б. Лепкий, П. Карманський), «Українська хата» (М. Вороний, Г. Чупринка). Футуризм у малярстві та поезії (В. Єрмолов, М. Семенко та інш.).

Західні впливи на українських інтелектуалів в осягненні явища української ідентичності. Вплив багатоукладності української культури та стилю модерн на формування класичної української ідентичності, як соціокультурного феномену. Європейська ідентичність як наднаціональний концепт.

Тема № 9. Формування модерної української ідентичності за доби доби національно-визвольних змагань (1917 – 1923 рр.).

Причини Української революції. Створення Української Центральної Ради (УЦР). Перші кроки на шляху організації державності: проголошення I Універсалу, створення Генерального Секретаріату, II Універсал ЦР і Декларація Тимчасового уряду, «Інструкція Тимчасового уряду Генеральному Секретаріатові (серпень 1917 р.). Обмеження самоврядування України.

Жовтневі події 1917 р. в Петрограді та Києві. III Універсал Центральної Ради. Програма соціально-економічних і політичних реформ. Перша радянсько-українська війна. Проголошення незалежності. Переговори у Брест-Литовську. 29 квітня 1918 року – прийняття

Конституції УНР, вибори першого Президента УНР і день повалення Центральної Ради. Кінець доби ЦР. Історичні досягнення та помилки Центральної Ради.

Особливості “Українська держава” гетьмана П.Скоропадського Врегулювання територіальних суперечностей з сусідніми країнами. Залежність зовнішньополітичного курсу гетьманату від Німеччини. Нова економічна угода окупаційних властей з гетьманом та способи її виконання.

Утворення Директорії, її внутрішня та зовнішня політика. Утворення ЗУНР. Є. Петрушевич. Проголошення Акту Злуки українських земель в єдину соборну державу. Громадянська війна в Україні. Варшавський та Ризький договори.

Проголошення УСРР та її Конституція. Політика “воєнного комунізму”. Розгортання антикомуністичного повстанського руху. Батько Махно і махновський рух 1918 – 1923 рр.

Українська культура в добу національно-визвольних змагань. Політика П. Скоропадського у сфері культури. Культурна політика УНР. Українізація освіти в 1917 – 1920 рр. Поети української революції. Українська церква в 1917-1923 рр. Художники української революції: Г. Нарбут, Ю. Магалієвський. Створення Української Академії Наук. Український театр та музика в 1917-1923 рр. Українська академія мистецтв.

Завершення формування української політичної нації як визначальної засади формування модерної української ідентичності. Класична модель української національної ідентичності.

Тема № 10. Формування радянської моделі тоталітаризму та спроби збереження української ідентичності (1921 – 1941 рр.).

Причини та етапи створення СРСР. Сталінський план “автономізації”, ставлення до нього керівних партійних працівників. Період конституційного оформлення СРСР. Український проект Конституції СРСР. II з’їзд Рад СРСР. Перша Конституція СРСР (1924 р.).

НЕП як тактика «побудови соціалізму». Голодомор 1921-1923 рр. Допомога зарубіжної громадськості в справі подолання голоду. Сталінська індустріалізація в Україні. Темпи зростання промислового виробництва. “Ножиці цін”. Розгортання соціалістичного змагання. Результати індустріалізації. Перехід до політики суцільної колективізації (1929 р.). Політика ліквідації класу селян-власників. Голодомор 1932-1933 рр. - геноцид українського народу. Масштаби та наслідки Голодомору. Демографічні втрати. Результати колективізації.

“Коренізація”: причини, зміст і наслідки. Теорія “боротьби двох культур” Д. Лебедя. Заходи щодо українізації партійного, радянського, профспілкового апарату. Зрушення у видавничій справі. Українізація освіти. Наступ сталінського керівництва на коренізацію. Боротьба з “націоналістичною небезпекою” або “національними ухилами” О.Шумського, М.Хвильового, М.Волобуєва. Діяльність М.Скрипника на чолі НКО (1927-1933 рр.). Сталінська лінія на згортання українізації.

Суспільно-політичне життя в умовах зміцнення тоталітарної системи. Політичні процеси кінця 20-х- 30-х рр. Знищення генофонду української нації в середині 30-х рр

Основні напрямки в розвитку українського мистецтва у 20-30-і рр. XX ст. Реалізм та соцреалізм в українському живописі. Український мистецький авангард та його доля. Література й театр на тлі нових національних та соціальних реалій. Розвиток українського кінематографу в міжвоєнний час. О. Довженко. Відносини держави і церкви. Трагедія української культури у період сталінізму. «Розстріляне відродження».

Проблема «радянської» ідентичності та її співвідношення з національними та релігійними ідентичностями. Ситуація подвійної ідентичності в її радянському варіанті.

Тема № 11. Західна Україна в міжвоєнний період (1918 –1939 рр.)

Західна Україна в системі міжнародних договорів 1919 – 1920 рр. Західноукраїнська проблема на Паризькій мирній конференції (1919 – 1920 рр.). Розподіл українських земель між Польшею, Румунією та Чехословаччиною.

Етапи польської політики щодо українського населення: етап “взаємного невизнання” (1919-1923 рр.), етап «тиску» (1923-1926 рр.), етап компромісу (1926-1938 рр.). Паралельне впровадження дискримінації українського населення “європейського зразка”. Чистки української інтелігенції. Нищення православної церкви. Посилення конфронтації між поляками та українцями. Проведення польськими властями акцій “пацифікації”. Політичні партії на території Галичини та Волині: Українське національно-демократичне об’єднання (УНДО). Радикальна партія, Комуністична партія Західної України (КПЗУ), її програма дій. Формування Організації українських націоналістів (1920-1929 рр.). Євген Коновалець. Д.Донцов – ідеолог інтегрального націоналізму. Мета та методи боротьби ОУН. Конфлікт А. Мельника та С. Бандери. Спроба поширення діяльності ОУН на всі українські землі.

Особливості перебування українців під Румунією Впровадження воєнного стану. Період відносно лібералізації життя (1928-1938 рр.) та тоталітарного правління. Фізичне винищення українців. Переслідування української інтелігенції та церкви. Процес румунізації. Політичні сили на українських землях, окупованих Румунією: організація “Визволення”, “Українська національна партія”. Особливості політичної боротьби в Закарпатті: русофільство, русинство, українофільська течія. Надання дозволу для політичної та культурної самореалізації. Карпатоукраїнська автономія. Проголошення незалежності “Карпатської України”. Августин Волошин. Карпатська Січ. Захоплення Закарпаття Угорщиною.

Зростання ролі греко-католицької церкви в політичному процесі. Релігійна і громадська діяльність митрополита А. Шептицького. Лівий революційний рух на західноукраїнських землях. Особливості культури західноукраїнського регіону. Гуцульська, бойківська та лемківські субкультури. Розвиток культури на західноукраїнських теренах в 20-30-х роках ХХ ст. Творчість письменників Б. Лепкого, У. Самчука, Ю. Липи. «Гурток діячів українського мистецтва». Художники І. Труш, П. Холодний. «Асоціація незалежних українських митців (АНУМ)». Музика С. Людкевича, М. Колесси, Б. Вахнянина.

Проблеми греко-католицької, галицької, гуцульської, «руської» та «курпаторуської» ідентичностей в першій половині ХХ ст. Ситуація подвійної ідентичності в її східноєвропейському варіанті та в середовищі української діаспори в країнах Заходу.

Тема № 12. Друга світова війна (1939 – 1945 рр.): український рахунок.

Українські землі в зовнішньополітичних планах СРСР і Німеччини. Радянсько-німецькі договори від 23 серпня та 28 вересня 1939 р., їх практична реалізація та наслідки. «Возз’єднання» західноукраїнських земель з УРСР. «Радянська» західноукраїнських земель. Утиски УГКЦ. Насадження тоталітарної системи, репресії та масові депортації. Приєднання Північної Буковини та Південної Бессарабії до УРСР в 1940 р.

«Акт про відновлення української державності» (липень 1941 р.). Мобілізація економічного, суспільно-політичного і воєнного потенціалу країни на відсіч нацистської агресії. Оборонні бої і спроби контрнаступів в Україні 1941 – 1942 рр. Об’єктивні і суб’єктивні причини поразки Червоної Армії в початковий період війни.

Нацистський «новий порядок». Український колабораціонізм. Нацистські концтабори та масове знищення людей. Голокост. Вивезення людей до Німеччини. Проблема оstarбайтерів. Пограбування нацистами національних багатств України. Рух Опору та його течії. Розгортання радянського партизанського руху. С.Ковпак. Утворення УПА. Р. Шухевич.

Визволення України в 1943 – 1944 рр. Примусове виселення з Криму в східні регіони СРСР кримських татар, греків, вірмен. «Десять сталінських ударів» 1944 р. і Україна. Внесок українського народу у перемогу над нацистською Німеччиною та її союзниками у Другій світовій війні. Героїзм українського народу. Ціна перемоги: економічний та демографічний аспекти.

Культура України в роки Другої світової війни. Творчість О. Довженка, В. Сосюри, О. Малишка. Евакуація закладів освіти та науки на Схід. Діяльність українських інженерів та конструкторів у роки війни. Відновлення закладів освіти та науки в 1943-1945 рр.

Вплив подій Другої світової війни на видозміни в класичній моделі української ідентичності. Доля мовно-культурної ідентичності українства в світлі остаточних результатів Другої світової війни.

Тема № 13. Суспільно-політичне та культурне життя України в часи «пізнього СРСР» (друга половина 40-х – перша половина 80-х рр. XX ст.).

Україна в перше післявоєнне десятиріччя. Придушення націоналістичного визвольного руху в 1944 - 1954 рр. Переслідування і знищення греко-католицької церкви. Голодомор 1946 – 1947 рр. та його наслідки. Відбудова народного господарства. «Лисенківщина» та українська наука.

Процеси лібералізації суспільно-політичного життя після смерті І.Сталіна. XX з'їзд КПРС. Засудження культу особи Сталіна. Десталінізація в культурі УРСР. Реабілітація жертв сталінських репресій. Спроба економічних реформ та причини їх невдачі. Нові явища у соціальній сфері. «Стиляги». Зрушення у повсякденному житті населення. Приєднання Кримської області до складу України (1954 р.).

Рух “шістдесятників” – виступ творчої молоді за демократизацію суспільно-політичного життя в Україні. Політико – ідеологічна криза системи. Згорання демократичних процесів. Посилення командно-адміністративної системи управління і обмеження суверенітету республіки. Діяльність в Україні П. Шелеста, зміщення його з посади першого секретаря ЦК КПУ. Діяльність В. Щербицького.

Посилення бюрократичного централізму. «Епоха застою». Економічне становище УРСР у 70-х — на початку 80-х років XX ст. Наростання кризових явищ у промисловості і сільському господарстві. Зміни в соціальній та національній структурі населення. Посилення русифікації.

Активізація опозиційного руху вдругій половині 60 — на початку 70-х років XX ст. Форми діяльності дисидентів, їхні політичні вимоги, боротьба за національне визволення. Створення Української Гельсінської спілки.

Українська культура в умовах кризи авторитарного режиму. Рівень, якість та темпи розвитку української культури у другій половині 60-х – 80-і рр. Досягнення українських спортсменів на Олімпіадах повоєнного часу. Київське «Динамо» як флагман радянського футболу. В.Лобановський.

Етнокультурна та етнополітичні моделі ідентичності в умовах тоталітарного комуністичного режиму. Етноспрямована ідентичність в уявленнях українських інтегральних націоналістів 30-50-х рр. XX ст. Проблема неусталеності української ідентичності напередодні відродження української державності.

Тема № 14. Україна: від «перебудови» до незалежності. Сучасна українська держава (1991 – 2023 рр.).

Складові перебудови: пожвавлення громадянської активності, формування багатопартійної системи, релігійне «відродження». Декларація про державний суверенітет України. Серпневий заколот 1991. Акт проголошення незалежності України. Розпад СРСР (1991 р.) і створення СНД.

Українська культура кінця XX ст.: радянська та культура української діаспори. Занепад культури в умовах кризи соціалістичного суспільства та становлення української державності. Громадсько-культурні і суспільно-політичні організації, угруповання і рухи, їх значення в культурному житті українців.

Утвердження національної Української держави. Запровадження державної національної символіки України. Визначення кордонів та створення Національних Збройних сил. Особливості розбудови законодавчої, виконавчої та судової влади в Україні.

Спроби реформування економіки. Особливості правління президентів України. Прийняття Конституції України. Міжнародні відносини України в 90-х рр. XX ст. – 20-х рр.. XXI ст. Основні принципи зовнішньої політики незалежної України. Ядерне роззброєння.

Україна в міжнародних організаціях. Пошуки зовнішньополітичних орієнтирів наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.

«Помаранчева революція». «Революція гідності». Російська агресія проти України. Анексія Криму. «Антитерористична операція» на Сході України та ООС 2014 – 2022 рр. Президентство В. Зеленського 2019 – 2023 рр. Повномасштабне вторгнення росії 24 лютого 2022 р. та перспективи української Перемоги. Поточне становище українського політикуму.

Соціокультурна ситуація незалежної України. Новий статус національної культури. Реформування системи вищої освіти. Розвиток української науки. Розділення культури на елітарну і масову. Нові відносини держави і церкви. Культурні контакти з різними країнами.

Нові тенденції в мистецькому житті як результат отриманої в 90-ті рр. свободи творчості. Розвиток української національної музичної школи. Театр і кіно. Негативні наслідки комерціалізації мистецтва. Вплив політичної боротьби в сучасній Україні на розвиток вітчизняної культури. Перспективи розвитку національної культури.

Вплив процесів глобалізації на явище національної ідентичності. Феномен української ідентичності в обставинах українських революцій ХХІ ст. Явище «майданної» самоідентифікації особистості. Ціннісні детермінанти культурної ідентичності: виклики українського сьогодення. Перехід від контрарних моделей сучасної української ідентичності до єдиної, консенсусної моделі. Суперечності культурних ідентичностей в сучасному житті: Україна та «Русській мір». Консолідація суспільства як першочергове завдання українського національного будівництва та сучасної української ідентичності.

4. Структура навчальної дисципліни

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усьог о	у тому числі					усьог о	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Тема 1. Вступ до курсу. Найдавніші часи, витоки української культури та ідентичності.	8	4				4	4					4
Тема 2. Русь- Україна (IX - перша половина XIII ст.): історія, культура, ідентичність.	6		2			4	8	2				6
Тема 3 Чинники та механізми формування ранньомодерної національної ідентичності України (XIII – середина XVII ст.)	6	2				4	6					6

Тема 4. Запорозька Січ. Феномен «запорозької» ідентичності (XV – середина XVII ст.).	6		2			4	8	2				6
Тема 5. Українська козацька держава /Військо Запорозьке/ (1648 – 1676 рр.) та остаточне утвердження в Україні ранньомодерної моделі ідентичності (1648 – 1676 рр.)	6	2				4	6		2			4
Тема 6. Українські козацькі автономії XVII – XVIII ст.	8		2			6	10				2	8
Тема 7. «Імперський період» в історії України. Початки українського національного відродження. Вплив українського менталітету на процес набуття української ідентичності	6	2				4	4					4
Разом за модулем 1	46	10	6			30						
Модуль 2												
Тема 8. Національне відродження України: від культурно- просвітницького до політичного етапу (II пол. XIX – поч. XX ст.)	6		2			4	4					4
Тема 9. Формування модерної української ідентичності за доби доби національно-	6	2				4	10				4	6

визвольних змагань (1917 – 1923 рр.)												
Тема 10. Формування радянської моделі тоталітаризму та спроби збереження української ідентичності (1921 – 1941 рр.).	6		2			4	8					4
Тема 11. Західна Україна в міжвоєнний період (1918 – 1939 рр.)	6	2				4	6					6
Тема 12. Друга світова війна (1939-1945 рр.): український рахунок.	8		2			6	8	2				4
Тема 13. Суспільно-політичне та культурне життя України в часи «пізнього СРСР» (друга пол. 40-х – перша пол. 80-х рр. XX ст.).	6	2				4	4					6
Тема 14. Україна: від «перебудови» до незалежності. Сучасна українська держава (1991 – 2023 рр.)	6		2			4	4					4
Разом за модулем 2	44	6	8			30	42	2	2			30
Усього годин	90	16	14			60	90	6	4		6	74

5. Теми семінарських занять:

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Русь-Україна (IX – перша половина XIII ст.): історія, культура, ідентичність.	2
2	Запорозька Січ. Феномен «запорозької» ідентичності (XV – середина XVII ст.)	2
3	Українські козацькі автономії XVII – XVIII ст.	2
4	Національне відродження України: від культурно-просвітницького до політичного етапу (II пол. XIX – поч. XX ст.)	2
5	Радянська Україна в міжвоєнний період (1921 – 1941 рр.).	2

6	Друга світова війна (1939 – 1945 рр.): український рахунок.	2
7	Україна: від «перебудови» до незалежності. Сучасна українська держава (1991 – 2023 рр.)	2

Разом: 14 год.

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Найдавніші часи на території України.	4
2	Київська Русь (882 – 1240).	4
3	Україна після занепаду Київської Русі. Українські землі у складі Литви та Польщі (друга пол. XIII - XVI ст.).	4
4	Державне відродження України середини XVII ст.	4
5	Гетьманщина та Запорозжя в другій пол. XVII – XVIII ст.	4
6	Україна під владою Російської та Австро-Угорської імперій.	6
7	Національне відродження України в II половині XIX – початку XX ст.	4
8	Національно-визвольні змагання України в 1917-1923 рр.	4
9	Радянська Україна в 20-30 рр. XX ст.	4
10	Західна Україна під окупацією Польщі, Чехословаччини та Румунії	4
11	Україна в Другій світовій війні.	4
12	«Відлига» та «застій» в історії України	6
13	«Перебудова»: від СРСР до незалежності.	4
14	Незалежна Україна (від 1991 р. по сучасність	4
	Разом	60

7. Індивідуальні завдання.

Для студентів денної форми навчання – 2 індивідуальних домашніх завдання з кожного модуля (написання рефератів).

Для студентів заочної форми навчання – контрольна робота.

8. Методи навчання.

Під час викладання курсу використовуються наступні методи навчання:

- розповідь – для оповідної, описової форми розкриття навчального матеріалу;
- пояснення – для розкриття сутності певного явища, закону, процесу;
- бесіда – для усвідомлення за допомогою діалогу нових явищ, понять;
- ілюстрація – для розкриття предметів і процесів через їх символічне зображення (історичні карти, малюнки, схеми);
- аналітичний метод – мисленнєвого або практичного розкладу цілого на частини з метою вивчення їх суттєвих ознак;
- індуктивний метод – для вивчення явищ від одиничного до загального;
- дедуктивний метод – для вивчення навчального матеріалу від загального до окремого, одиничного;
- проблемний виклад матеріалу – для створення проблемної ситуації.

9. Методи контролю.

Для студентів денної форми навчання: усне опитування на семінарських заняттях, захист індивідуального домашнього завдання, аудиторна контрольна робота.

Для студентів заочної форми навчання: захист контрольної роботи, тестування.

10. Очікувані результати навчання з дисципліни.

- знати ключові теоретичні поняття, що вивчаються в процесі курсу;
- характеризувати основні закономірності формування й етапи розвитку української історії, культури та ідентичності від давнини до сучасності;
- навчитися розпізнавати імена та доробок видатних діячів української історії та культури;
- розпізнавати та вміти надати характеристику основним історичним моделям української ідентичності;
- вміти надати характеристику історичній діяльності видатних політиків та культурних діячів України минулого;
- ознайомитися з методикою опрацювання наукових, художніх та документальних джерел з питань, визначених курсом;
- надавати кваліфіковані консультації з проблем та питань, що вивчаються в межах курсу;
- демонструвати власне бачення шляхів розв'язання існуючих політичних та культурних проблем сучасної України.

11. Розподіл балів, які отримують студенти.

Кожен змістовний модуль оцінюється за 100-бальною шкалою.

Під час контролю враховуючи наступні види робіт:

- активність роботи студента на семінарському занятті оцінюється до 3 балів. (Всього 8 семінарських занять по 3 бали = 24 бали);
- захист індивідуального домашнього завдання студента оцінюється до 36 балів;
- аудиторна контрольна робота – до 40 балів.

Підсумковий контроль визначається як середня двох контролів за перший та другий змістовні модулі.

Шкала оцінювання: національна та ECTS:

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C		
70-74	D	задовільно	
60-69	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

12. Методичне забезпечення

1. Робоча навчальна програма дисципліни.
2. Силабус навчальної дисципліни.

13. Рекомендована література:

Базова

1. Білоцерківський В. Я. Історія України. Навчальний посібник / В. Я. Білоцерківський - К.: Центр учбової літератури, 2007. – 536 с.
2. Бистрицький Є. Ідентичність, спільнота і методологія визнання // Визначальні виміри сучасного філософсько-антропологічного знання. Під ред. Є. Андроса. – К.: Стилос, 2013.
3. Грушевський М.С. Ілюстрована історія України з додатками та доповненнями / М.С. Грушевський: укл. Й.Й. Брояк, В.Ф. Верстюк. – Донецьк: БАО, 2008. – 734с.
4. Історія України: навчальний посібник для вузів / П.О.Бідзілля, В.Г.Бровко, Б.В.Гордєєв; фахова ред. кол.: Дєдков М.В., Іващенко Ю.В., Кладова Г.Л. – Запоріжжя: Дике поле, 2002. – 416с.
5. Мицик Ю. А. Історія України: навч. посібн. Для використ. У загальноосвітніх навч. закладах / Ю. А. Мицик, О.Г. Бажан, В.С. Власов. – К.: Вид.дім « Києво-Могилянська академія», 2008. – 586с.
6. Бойко О.Д. Історія України: Навчальний посібник / О.Д. Бойко. – 3-тє вид., випр.. і доп. – К.: Академвидав, 2006. – 688 с.
7. Король В.Ю. Історія України: навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл. : рек. МОНУ / В.Ю.Король. – 2-ге вид.доп. – К.: Академвидав. – 2008. – 496с.
8. Світлична В.В. Історія України: навчальний посібник: рек. МОНУ / В.В.Світлична. – 4-те вид. – К.: Каравела, 2009. – 400с.
9. Богуцький Ю.П. Українська культура в європейському контексті / [Ю.П. Богуцький, В.П. Андрущенко, Ж.О. Безвершук, Л.М. Новохатько]; За ред. Ю.П. Богуцького. – К.: Знання, 2007. – 679 с.
10. Історія світової культури / Під заг. ред. М. Дєдкова. – Запоріжжя: Дике Поле, 2009. – 376 с.
11. Козловець М. А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 558 с
12. Кордон М.В. Українська та зарубіжна культура: Підручник / М. В. Кордон. – [вид. 2-ге]. - К.: Центр учбової літератури, 2007. – 584 с.
13. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування : монографія / М. Т. Степико. – К. : НІСД, 2011. – 336 с.
14. Українська та зарубіжна культура. Навч. посіб. / М. М. Закович, І. А. Зязюн, О. Л. Шевнюк та ін.; За ред. М. М. Заковича. — [4-те вид., випр. і допов]. — К.: Знання, 2009. — 589 с.
15. Шейко В. Історія української культури: Навч. посібник / В. Шейко, Л. Тишевська. – К.: Кондор, 2006. – 264 с.

Допоміжна

1. Абрамович С.Д., Чікарькова М.Ю. Світова та українська культура: Навч. пос. / С. Д. Абрамович, М. Ю. Чікарьова. - Львів: Світ, 2004. - 344 с.
2. Бурдо Н.Б. Трипільська Культура. Спогади про золотий вік / Н.Б. Бурдо, М.Ю. Відейко. – Харків: Фоліо, 2007. – 415с.

3. Верстюк В.Ф. Політична історія України ХХ століття: у 6 т. Т.1. На зламі століть (кінець ХІХ – 1917р.) / В.Ф.Верстюк, В.Ф. Солдатенко. – К.: Генеза, 2003. – 424с.
4. Верстюк В.Ф. Політична історія України ХХ століття: у 6 т. Т.2. Революція в Україні: політико-державні моделі та реалії (1917-1920) / В.Ф.Верстюк, В.Ф. Солдатенко. – К.: Генеза, 2003. – 488с.
5. Гаврюшенко О. А. Історія культури: Навч. посібник / Наук. ред. В. М. Шейко О. А. Гаврюшенко, В. М. Шейко, Л. Г. Тишевська. – К.: Кондор, 2004. – 763 с.
6. Гібернау М. Ідентичність націй. – К.: Темпора, 2012. – 304 с.
7. Горський В.С. Філософія в українській культурі: (методологія та історія). Філософські нариси / В. С. Горський. - К.: Центр практичної філософії, 2001. - 236 с.
8. Греченко В. Історія світової та української культури: Підруч / [В. Греченко, І. Чорний, В. Кушнерук, В. Режко]. - К.: Літера, 2000. - 464 с.
9. Губарев В.К. Історія України: Універсальний ілюстрований довідник / В.К.Губарев. – Донецьк: БАО, 2008. – 576с.
10. Декомб В. Клопоти з ідентичністю. — К.: Стилос, 2015. — 281 с.
11. Дещинський Л. Українська та зарубіжна культура. Навчальний посібник / [Л. Дещинський, Я. Денісов, М. Скалецький, Л. Цубов, Н. Барановська, О. Макачук]. – Вид. 4-е, перероблене і доповнене. – Л.: Бескид Біт, 2005. – 304 с.
12. Історія українського козацтва: нариси у 2 т. Т.1. – К.: Вид.дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – 800с.
13. Історія українського козацтва: нариси у 2 т. Т.2. / А.М. Авраменко, В.Г.Балушок. – К.: Вид.дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – 724с.
14. Історія української культури у 5 т. – К., 2001 – 2011.
15. Кормич Л. І. Історія України від найдавніших часів і до ХХІ століття / Л. І. Кормич, В. В. Багацький. – Харків: ООО «Одісей», 2001. – 479с.
16. Кормич Л.І., Багацький В.В. Культурологія (історія і теорія світової культури ХХ століття): Навч. Посібник / Л. І. Кормич, В. В. Багацький В.В. - Х.: Одісей, 2004. - 304 с.
17. Курас І. Провідники духовності в Україні / І. Курас. - К.: Вища школа, 2003. - 738 с.
18. Костомаров М.І. Богдан Хмельницький: історична монографія / М.І. Костомаров. – Дніпропетровськ: Січ, 2004. – 843с.
19. Кучер В.І. Політична історія України ХХ століття: у 6 т. Т.4. Україна у Другій світовій війні (1939-1945.) /В.І.Кучер, В.А.Гриневич, В.С.Коваль. – К.: Генеза, 2003. – 584.
20. Литвин В.М. Україна: досвід та проблеми державотворення (90-ті роки ХХ ст.) / В.М.Литвин. – К.: Наукова думка, 2002. – 558с.
21. Матвєєва Л. Культурологія: Курс лекцій: Навч. посібник / Л. Матвєєва. – К.: Либідь, 2005. – 512 с.
22. Миропольська Н. Художня культура світу: Європейський культурний регіон: Навч. посіб. / [Н. Миропольська, Е. Белкіна, Л. Масол, О. Оніщенко]. – К.: Вища школа, 2001. – 191 с.
23. Нагорна Л. Соціокультурна ідентичність: пастки ціннісних розмежувань/ Лариса Нагорна. – К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2011. –272 с.
24. Нартов В.В. Історія України з давніх-давен до сьогодення / В.В.Нартов. – Харків, Книжковий клуб сімейного дозвілля, 2007. – 349 с.
25. Пальм Н. Д. Історія української культури : навчальний посібник / Н.Д. Пальм, Т.Є. Гетало. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2013. – 296 с.
26. Погорілий О. Культурологія: Навчальний посібник / Упоряд.: О. Погорілий, М. Собуцький. - К.: Києво-Могилянська академія, 2005. - 320 с.
27. Подольська Є.А., Лихвар В.Д., Погорілий Д.Є. Культурологія: 100 питань - 100 відповідей. Навчальний посібник для студ. вищих навч. закл. / Є. А. Подольська, В. Д. Лихвар, Д. Є. Погорілий. - К.: Фірма «ІНКОС», 2008. - 240 с.

28. Політична історія України ХХ століття: у 6 т. Т.3. Утвердження радянського ладу в Україні (1921-1938) / В.А. Греченко, Л.В.Гриневиц, С.А.Кокін. – К.: Генеза, 2003. – 448 с.
29. Політична історія України ХХ століття: у 6 т. Т.5. Українці за межами УРСР (1918-1940) / В.П.Трошинський, А.А.Шевченко, Р.Г.Симоненко. – К.: Генеза, 2003. – 720 с.
30. Політична історія України ХХ століття: у 6 т. Т.6. Від тоталітаризму додемократії (1945-2002) / В.К.Баран, О.Д.Бойко, О.В.Гарань. – К.: Генеза, 2003. – 696 с.
31. Смолій В.А. Богдан Хмельницький / В.А.Смолій, В.С.Степанков. – К.: Видавничий дім «Альтернативи», 2003. – 400с.
32. Українське козацтво. – Запоріжжя: Генеза, Прем'єр, 2002. – 568с.
33. Яковенко Н.М. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України./ Н.М. Яковенко. – К.: Генеза, 2005. – 312с.
34. Українська культура: цивілізаційний вимір/ Я. С. Калакура, О. О. Рафальський, М. Ф. Юрій. – К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. – 496с.
35. Українська та зарубіжна культура: Підручник / [за ред. В.О.Лозового]. - Х., 2006. - 376 с.
36. Тюрменко І. Культурологія: теорія та історія культури: Навчальний посібник / За ред. І. Тюрменко, С. Буравченкова, П. Рудик. – К.: Центр навчальної літератури, 2010. – 370 с.
37. Шевнюк О. Українська та зарубіжна культура: Навч. посібник. / О. Шевнюк. - К.: Знання-Прес, 2002. - 277 с.

13. Інформаційні ресурси

1. Бешта І. А. Філософський аналіз соотношения понять социальной и личностной идентичности [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/54593/02-Beshta.pdf?sequence=1>
2. Грицак Я. Формування модерної української нації [Електронний ресурс] / Я. Грицак. - Режим доступу: http://history.franko.lviv.ua/gryc_content.htm
3. Касьянов Г. Украина 1991–2007: очерки новейшей истории [Електронний ресурс] / Г. Касьянов. – К.: Наш час, 2008. – 408с. Режим доступу: www.history.org.ua/index.php?litera&id=5861&navStart=91
4. Сергійчук В. Що дала Україна світові [Електронний ресурс] / В.Сергійчук. – К.: ПП Сергійчук М.І., 2008. – 479с. Режимдоступу: <http://www.history.org.ua/index.php?litera&id=5861&navStart=90>
5. Єфіменко Г. Статус УСРР та її взаємовідносини з РСФРР: 1920 рік [Електронний ресурс] / Відп. ред. С. Кульчицький. НАН України. – К.: Інст. історії України, 2012. – 367 с. Режим доступу: <http://histans.com/LiberUA/978-966-02-6396-3/978-966-02-6396-3.pdf>
6. Лисий І. Я. Культурна ідентичність: культурні виміри націй у баченні М. Гібернау / Лисий І. Я. // Наукові записки НаУКМА. – 2014. – Т. 154 : Філософія та релігієзнавство. – С.11–17. [Електр. ресурс]. – Режим доступу: http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/bitstream/123456789/3162/1/Lysyi_Kulturna_identychnist_kulturni.pdf
7. Нариси історії української революції 1917–1921 рр. [Електр. ресурс] / Ред. кол.: В. Смолій (голова), Г. Боряк, В. Верстюк, С. Кульчицький, Р.Піріг, О.Реєнт, О. Рубльов, В. Солдатенко, Ю.Терещенко. НАН України. Інст. історії України. – К.: НВП «Видавництво “Наукова думка” НАН України», 2011. – Кн. 1. – 390 с. Режим доступу: <http://histans.com/LiberUA/978-966-00-1145-8/978-966-00-1145-8.pdf>
8. Нариси історії української революції 1917–1921 років [Електронний ресурс] / Ред. кол.: В. Смолій (голова), Г. Боряк, В. Верстюк, С. Кульчицький, Р. Піріг, О. Реєнт; Авт. кол.: О. Бойко, В. Верстюк, В. Головченко, Г. Єфіменко, С. Кульчицький, О. Лупандін, О. Михайлова, Т. Осташко, О. Павлишин, Р. Піріг, О. Рубльов, В. Скальський, В.

- Солдатенко. НАН України. Інститут історії України. – Кн. 2. – К.: Наукова думка, 2012. – 464 с. Режим доступу: <http://histans.com/LiberUA/978-966-00-0000-0/978-966-00-0000-0.pdf>
9. “Українізація” 1920–30-х років: передумови, здобутки, уроки [Електр.ресурс] / Відп. ред. В. Смолій; Авт. кол.: В. Даниленко, Я. Верменич, П. Бондарчук, Л. Гриневич, О. Ковальчук, В. Масненко, В. Чумак. НАН України. – К.: Інститут історії України, 2003. – 392 с. Режим доступу: <http://histans.com/LiberUA/966-02-2897-X/966-02-2897-X.pdf>